

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ляпін Дмитро Вадимович,
кандидат технічних наук

• Розглянуто питання стану розвитку малого підприємництва в Україні в умовах поглиблення економічної кризи, визначено особливості шляхів реалізації державної політики щодо малого підприємництва. Визначено окремі особливості державної політики та її проблеми. Визначено можливі напрями посилення державної підтримки малого бізнесу.

Ключові слова: мале підприємництво, регіональний розвиток, державне регулювання.

В демократичних та розвинених країнах світу мале підприємництво визнається одним з головних чинників стабільності суспільства. Так, наприклад, Європейська хартія малих підприємств [1, 2], ухвалена у 2000 р., визначає мале підприємництво як хребет економіки ЄС, а Акт малого бізнесу [3], що прийнято Конгресом США у 1958 р., визнає збереження та розширення малого підприємництва як основу економічного благополуччя громадян країни та основу національної безпеки.

У середині 2008 р. ЄС затвердив документ з назвою Акт малого бізнесу для Європи [4], в якому серед іншого визначено 10 базових принципів, на яких ґрунтується політика країн-членів ЄС щодо малого підприємництва. Підкреслюється, що на цих принципах базується концепція та формування політики щодо малого бізнесу в ЄС, їх основна мета спрямована на отримання додаткової цінності на рівні ЄС, для створення якісно нового рівня юридичного та адміністративного середовища в ЄС для малого бізнесу.

10 базових положень Акта малого бізнесу для Європи:

1. Створюється середовище, у якому підприємці та сімейні бізнеси можуть процвітати, і підприємництво винагороджується.

2. Гарантується, що чесні підприємці, котрі стали перед банкрутством, швидко отримують другий шанс розпочати бізнес.

3. Принцип «Спочатку думаємо про маленьких» закладається в основу державної політики.

4. Оприлюднюється інформація «Адміністрації, сприятливі потребам малого та середнього бізнесу (SME)».

5. Орієнтація публічної політики на потреби SME: полегшити участь SME у процедурах державних закупівель і передбачити покращання популяризації можливостей SME.

6. Полегшення доступу SME до фінансування, розвиток правового і ділового середовища, сприятливого до своєчасних розрахунків у господарській діяльності.

7. Допомога SME отримувати більшу вигоду від можливостей, що надаються єдиним ринком.

8. Просування модернізації навичок у SME та всіх можливих новацій.

9. Допомога SME трансформувати виклики зовнішнього середовища до можливостей.

10. Стимулювання та підтримка SME в напрямі отримання вигоди від росту ринків.

Саме тому Акт малого бізнесу для Європи має ще й другу офіційну назву: «Спочатку думаємо про маленьких». І це зовсім не випадково, бо частка суб'єктів малого та середнього бізнесу в цілому по ЄС складає 99 % [5].

Слід визнати, що у світі прискіплива і часто значно доброзичливіша, ніж в Україні, увага органів державного управління до національного малого підприємництва базується не стільки на його економічній функції, скільки на політико-соціальній, яка, в свою чергу, включає: формування у населення поваги до власності та закону, стимулювання орієнтації населення у економічному житті на власні

сили, зміщення акценту соціальної політики з програм соціальної допомоги до програм стимулювання економічної активності. Сучасна світова економічна криза визначила декілька основних напрямів активності системи державного управління у напрямі скорочення терміну кризи та пом'якшення її наслідків для суспільства. До цих напрямів відносяться:

- підвищення ефективності та скорочення неефективних видатків;
- стимулювання економічної активності, у тому числі самостійної економічної активності;
- скорочення адміністративних перешкод та вдосконалення державних регуляцій.

Зрозуміло, що мале підприємництво при цьому займає одне з центральних місць, водночас як об'єкт, так і як суб'єкт. Це визначається особливостями малого підприємництва та його передусім соціальною функцією для суспільства. Соціально-економічна функція малого підприємництва та масштабна кількість його суб'єктів у національній економіці, апіорі неможливість монопольного становища малого бізнесу і його безпосередній зв'язок з громадянами – визначають певні відмінності державного регулювання суб'єктів малого бізнесу від регулювань діяльності суб'єктів середнього та великого бізнесу.

У країнах з перехідною економікою насамперед завжди вирішуються питання кількісного росту суб'єктів малого підприємництва. Але вже питання зменшення рівня адміністративних бар'єрів та обмеження державного втручання у підприємницьку діяльність притаманні як перехідним, так і розвиненим економікам [6]. В Україні в умовах системної перебудови національної економіки підприємницький сектор у цілому та його складова – мале підприємництво – виконує свою провідну роль і виступає гарантом стабільності економіки та підвищення рівня життя її громадян. Реальний стан цього сектору підтверджують статистичні дані та стійка тенденція розвитку [7].

Основними механізмами державного управління розвитком малого підприємництва є його нормативне регулювання та цільові програми, а досягнення запланованих цілей визначає необхідність формулювання та розробки нових документів та регулювань, адаптованих до сучасних умов.

Тому фактичне досягнення в Україні очікуваних показників розвитку малого підприємництва (досягнення рівня кількісної відповід-

ності між Україною та ЄС)¹ визначає необхідність формулювання нових завдань державної політики щодо його розвитку, необхідність підвищення ефективності заходів та структури відповідних програм.

Підтримка розвитку малого підприємництва в умовах економічної кризи є вкрай важливим напрямом державної політики. Вивільнення працівників, ріст безробіття, інфляційні процеси становлять основний виклик перед системою державного управління, всією нацією. За цих умов значення малого підприємництва особливо концентрується саме на створенні робочих місць та стимулюванні самостійної економічної діяльності. Фокус державної політики при цьому має зосереджуватися на створенні умов залучення до самостійної підприємницької діяльності вільної робочої сили, що можливо виключно шляхом лібералізації процедур ведення господарської діяльності – скорочення обов'язкових процедур податкового та бухгалтерського обліку та спрощення правил перевірок умов ліцензування, сертифікації та інших норм технічного регулювання.

Увага державної політики має концентруватися на докорінній модернізації регуляторного середовища, швидкого та ефективного зменшення адміністративних бар'єрів, перегляді в бік зменшення непродуктивних витрат часу суб'єктів господарювання на забезпечення обов'язкових адміністративних процедур. Державна політика щодо розвитку малого підприємництва має стати поштовхом до реальної децентралізації та деконцентрації влади, перенесенням акцентів з національного рівня на рівень місцевого самоврядування та місцевої влади.

В Україні розвиток малого підприємництва формується та визначається на центральному рівні державного управління, але конкретизується та реалізується на регіональному рівні. Саме на місцевому рівні підприємці отримують дозволи та вирішують питання оренди, стикаються з корупцією і незахищеністю біз-

¹В Україні за офіційними статистичними даними Держкомстату на 01 січня 2008 р. налічувалося 2576,5 тис. суб'єктів малого підприємництва, з них 358,5 тис. малих підприємств та 2218,0 тис. фізичних осіб-підприємців. Це становить 55,4 суб'єктів малого підприємництва на 1000 наявного населення. Для порівняння середні показники ЄС по країнах ЄС-27 за даними 2004 р. дорівнювали 38,6 суб'єктів малого підприємництва на 1000 наявного населення (хоча слід відмітити високу варіацію цього показника – від 6,5 (Словаччина) до 86,0 (Чехія).

несу від влади. Розвиток малого бізнесу також безпосередньо впливає на здатність місцевої влади та місцевого самоврядування забезпечувати належні стандарти життя громадян.

Ця взаємозалежність визначає конкуренцію серед регіонів за створення сприятливого бізнес-клімату і залучення суб'єктів господарювання до своєї території.

Основні показники регіонального розвитку малого підприємництва в Україні наведено в таблиці 1. Завдання держави як на центральному, так і на регіональному рівнях полягає у захисті, сприянні й підтримці конкуренції, що дозволяє громадянам отримувати найкращі послуги та товари за найнижчу ціну як з боку суб'єктів ринку, так і з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Також держава зобов'язана концентрувати свої зусилля на підтримці інноваційності та конкурентоспроможності національних бізнесів, забезпечуючи більш високу частку доданої вартості, що створюється в економіці. Але при цьому основні акценти щодо малого підприємництва мають зосереджуватися не на таких факторах, як «підприємство краще ніж суб'єкт підприємництва – фізична особа», «виробництво краще ніж торгівля», «інноваційність краще виробництва» тощо. Ці застарілі концепти мають відійти у минуле.

На сьогодні провідними є лише два чинники: а) забезпечення громадян робочими місцями, і тому, якщо в малому бізнесі створено робоче місце хоча б лише для одного його засновника і власника, тобто у режимі самозайнятого – то це вже позитивна відповідь на суспільні очікування; б) для країни та суспільства вигідні й мають усіляко підтримуватися ті малі бізнеси, що створюють додану вартість, і абсолютно неважливо, у яких сферах економіки ця додана вартість створюється.

З 2008 р. в Україні змінено структуру національного підприємництва. Відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18 вересня 2008 р. № 523-VI в Україні з жовтня 2008 р. змінено класифікацію суб'єктів малого, середнього та великого бізнесу в напрямі приведення її відповідно до практики провідних країн СOT та ЄС. Ці зміни в класифікації призводять до того, що найближчим часом малий та середній бізнес України буде складати більше 90 % у числі суб'єктів господарювання, забезпечувати більш ніж 70 % робочих місць, а його частка у ВВП країни буде становити понад 60 %.

До основних проблем розвитку малого підприємництва на регіональному та центральному рівнях в Україні слід віднести таке.

- Недотримання принципів адекватності, ефективності та прозорості в законодавчому регулюванні, відсутність належного втілення цих норм та низька якість їх виконання на усіх ступенях державного управління – від центрального рівня до місцевого самоврядування.

- Відсутність єдності державної політики щодо розвитку малого та середнього бізнесу, збереження практики вузьковідомчого підходу до регулювання підприємницької діяльності. Відсутність визнання важливості малого та середнього підприємництва для національної безпеки України викликає суперечливість політик та дій органів державної влади усіх рівнів, сприяє посиленню адміністративних бар'єрів і корупції.

- Часткова невідповідність класифікації суб'єктів господарювання нормам ЄС, що залишається навіть після затвердження Закону від 18 вересня 2008 року № 523-VI. Ця різниця погіршує умови конкуренції для вітчизняних суб'єктів великого бізнесу як на світовій арені, так і на внутрішніх ринках.

- Низькі стандарти дотримання органами державної влади та місцевого самоврядування норм національного законодавства, зокрема норм державної регуляторної політики та дозвільної реформи, положення яких викладені у Законах України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

- Невідповідність законодавства України законодавству Європейського Союзу та Світової організації торгівлі у сфері технічного регулювання та сфері державних закупівель.

- Серйозною перешкодою для розвитку підприємництва залишається податкова система, що характеризується частими змінами, часто внутрішньою суперечливістю та складністю адміністрування податків.

Мале підприємництво, до якого відповідно до норм ЄС та інших провідних країн світу та відповідно до норм національного законодавства України, крім малих підприємств і малих фермерських господарств, належать фізичні особи-підприємці – на сьогодні в усьому світі є локомотивом суспільного розвитку. При цьому слід відмітити, що економічне значення малого підприємництва є лише складовою його суспільного значення. Значно вагомішою

для суспільства є його соціальна складова – надання можливості створювати робочі місця. При цьому йдеться про обов'язок створення робочих місць власниками суб'єктів малого підприємництва. В усьому світі (крім країн, що не вважаються демократичними) лише тільки створення у малому підприємстві робочих місць (і хоча б навіть лише для засновників цих суб'єктів) – уже сфокусовано серйозну увагу державної політики.

Основним принципом державного регулювання малого підприємництва в демократичних країнах світу є забезпечення стимулів до самостійної економічної діяльності громадян. При цьому слід окремо відмітити, що хоча публічно акцент й робиться на економічній активності громадян, але основною ціллю є не економічні показники малого підприємництва, а його здатність зв'язувати надлишки робочої сили та динамічно реагувати на зовнішні зміни, що призводять до змін на національних ринках праці.

Саме це є головним для визначення напрямів державної політики в умовах економічної кризи та різкого скорочення кількості працівників щодо окремих секторів.

Які головні інструменти державної політики забезпечення стимулів до самостійної економічної діяльності громадян?

Таких інструментів лише декілька.

По-перше, це відносно прості правила та норми ведення підприємницької діяльності у малому підприємстві, включаючи також правила обліку, звітності та контролю чи нагляду. І це є ключовим, бо мале підприємство має декілька особливих рис. Малому бізнесу притаманний високий ризик банкрутств і високої динаміки входу та виходу з ринку. Це, з одного боку, є наслідком того, що свої сили у малому бізнесі можуть прикласти мільйони дієздатних громадян, які внаслідок своєї чисельності не мають і не можуть мати професійної бізнес-освіти та MBA. Але це водночас і є ціллю державної політики – розуміючи високу динаміку щорічного оновлення національного малого бізнесу забезпечувати стимули до входження у малий бізнес нових суб'єктів. Складовою цієї політики є факт, що щорічно на національний ринок праці виходить в Україні майже один мільйон випускників шкіл та вищих навчальних закладів. З іншого боку – високий ризик банкрутств і висока динаміка входу та виходу з ринку суб'єктів малого бізнесу є природним наслідком економічних розмірів суб'єктів. І компенсатором цього в масштабах

держави є забезпечення досягнутого кількісного рівня числа суб'єктів малого підприємництва – тобто щорічне створення та вихід на ринок такого числа суб'єктів малого бізнесу, яке хоча б дорівнювало числу суб'єктів малого бізнесу, що збанкрутували або з інших причин пішли з ринку. Тут слід відмітити, що для малого бізнесу банкрутство є лише однією з можливих причин виходу з ринку, що також підкреслює не суто економічну мету існування суб'єктів малого підприємництва.

Другим інструментом державної політики забезпечення стимулів до самостійної економічної діяльності громадян є скорочення адміністративних бар'єрів та перешкод для ведення підприємницької діяльності у малому бізнесі (на муніципальному рівні у тому числі). Цей інструмент, як і попередній, також забезпечує декілька цілей. З одного боку це стимуляція громадян (навіть за умов їхнього банкрутства в малому бізнесі) мати можливість і бажання пробувати ще й ще розпочинати і вести свій малий бізнес (це є наслідком розуміння обмеженості людського ресурсу в будь-якій країні та обмеженості підприємницького потенціалу нації, і саме це підкреслюється в Акті малого бізнесу в Європі), а з іншого боку цей інструмент створює додаткові елементи довіри суспільства до влади.

І останнім інструментом державної політики забезпечення стимулів до самостійної економічної діяльності громадян є державні та муніципальні програми навчання, просвіти, популяризації ідей малого бізнесу, доступу до процедур державних закупівель тощо.

Інші інструменти державної політики – фінансово-кредитна, організаційна, розвиток бізнес-інкубаторів, техно-парків тощо – є інструментами підтримки розвитку, але не стимулювання до самостійної економічної діяльності громадян.

Зрозуміло, що інерційність та швидкість впливу інструментів державної політики стимулювання до самостійної економічної діяльності громадян різна, але вони доповнюють один одного. Україна, починаючи з 1998 р. відносно успішно реалізувала перший інструмент шляхом запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва. Частково розпочала Україна застосовувати другий інструмент, але відбулася зміна понять, і замість акценту на малому підприємстві було зроблено акцент на підприємстві в цілому. І з низькою ефективністю та спорадично відбуваються в країні

окремі заходи та програми щодо застосування третього інструменту державної політики забезпечення стимулів до самостійної економічної діяльності громадян.

Але до цих інструментів державної політики стимулювання до самостійної економічної діяльності громадян слід підходити з розумінням їх різної ефективності й тривалості у часі. Спрощення правил ведення бізнесу є швидким та ефективним кроком, але слід розуміти, що за відсутності системи противаг у системі державного управління щодо політики розвитку малого підприємництва в цілому за певний час відомчі політики (навіть за умов відсутності системної корупції) повернуть свої пріоритети. Тому другий інструмент, про який йдеться – скорочення адміністративних бар'єрів та перешкод для ведення підприємницької діяльності у малому бізнесі – розглядається як елемент такої системи противаг. А третій інструмент забезпечує довготривалу «підпитку» ініціатив та енергії перших двох інструментів. Тобто, якщо перевести ці три інструменти у часові рамки, то слід визнати, що перший інструмент – ефективний, але швидкий і не дов-

готривалий з точки зору можливих протидій у системі державного управління, другий – середньо ефективний, але й середньотривалий, а третій – низько ефективний, але довготривалий й високоінерційний.

Тому концентрація зусиль державної політики в Україні лише на першому інструменті – запровадженні у 1998 р. спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва – та низька увага до другого й третього інструментів дозволяє зробити висновок про відсутність цілісної та послідовної державної політики щодо розвитку національного малого підприємництва.

Увага держави до розвитку малого підприємництва є практичним напрямом, який забезпечує зближення регіонів та консолідує націю. Розвиток економічної самостійності окремих суб'єктів через стимулювання відповідальності регіональної влади щодо використання інструменту малого підприємництва в забезпеченості місцевого населення робочими місцями та наповненні місцевих бюджетів стає інструментом забезпечення та гарантування стандартів життя.

Використані джерела

1. *Європейська хартія малих підприємств* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_860
2. *European Charter for Small Enterprises* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/n26002.htm>
3. *Small Business Act, USA, Public Law 85-536, as amended* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.smallbusinessnotes.com/fedgovernment/sba/sbact.html>
4. *A «Small Business Act» for Europe* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=celex:52008dc0394:en:not>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.administrative-burdens.com/> (Standard Cost Model (SCM) methodology) та http://ec.europa.eu/governance/better_regulation/-index_en.htm (принципи та практики Ефективного Державного Регулювання -Better Regulation)
7. *Про розвиток малого підприємництва в Україні у 2007 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

Додаток
**ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ
 МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА РЕГІОНАМИ ЗА 2007 РІК [6]**

Таблиця 1

Регіон	Малі підприємства загалом							
	кількість суб'єктів		середня кількість зайнятих працівників				обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	
			всього		з неї найманих працівників			
тис. од.	у % до загального підсумку	тис. осіб	у % до загального підсумку	тис. осіб	у % до загального підсумку	млн грн	у % до загального підсумку	
Україна	2576,5	100	5520,2	100	3204,4	100	262832,3	100
Автономна Республіка Крим	114,0	4,4	257,1	4,7	151,0	4,7	11722,5	4,5
Вінницька обл.	93,1	3,6	176,8	3,2	90,8	2,8	7821,5	3,0
Волинська обл.	53,3	2,1	118,1	2,1	68,6	2,1	4569,9	1,7
Дніпропетровська обл.	182,7	7,1	388,2	7,0	218,8	6,8	20536,5	7,8
Донецька обл.	194,8	7,6	435,3	7,9	265,1	8,3	20019,3	7,6
Житомирська обл.	68,2	2,6	141,4	2,6	78,6	2,5	5830,4	2,2
Закарпатська обл.	66,1	2,6	127,3	2,3	67,5	2,1	6103,2	2,3
Запорізька обл.	119,3	4,6	234,6	4,2	127,1	4,0	11859,9	4,5
Івано-Франківська обл.	64,8	2,5	134,5	2,4	76,4	2,4	5930,4	2,3
Київська обл.	95,8	3,7	204,5	3,7	116,5	3,6	9973,7	3,8
Кіровоградська обл.	55,3	2,1	114,4	2,1	65,5	2,0	4603,8	1,7
Луганська обл.	113,5	4,4	241,0	4,4	137,4	4,3	10057,3	3,8
Львівська обл.	110,8	4,3	280,5	5,1	183,5	5,7	10746,0	4,1
Миколаївська обл.	83,6	3,2	154,4	2,8	79,9	2,5	6368,0	2,4
Одеська обл.	159,0	6,2	310,8	5,6	163,2	5,1	14477,6	5,5
Полтавська обл.	84,3	3,3	183,0	3,3	106,2	3,3	9099,4	3,5
Рівненська обл.	53,0	2,1	122,3	2,2	71,9	2,2	4270,6	1,6
Сумська обл.	55,8	2,2	135,8	2,5	85,3	2,7	4792,8	1,8
Тернопільська обл.	48,9	1,9	108,9	2,0	64,2	2,0	2829,6	1,1
Харківська обл.	177,4	6,9	406,8	7,4	248,6	7,8	20465,2	7,8
Херсонська обл.	73,7	2,8	144,5	2,6	76,7	2,4	5667,4	2,2
Хмельницька обл.	82,5	3,2	164,0	3,0	84,5	2,6	5972,2	2,3
Черкаська обл.	64,3	2,5	140,5	2,5	80,1	2,5	7154,2	2,7
Чернівецька обл.	58,4	2,3	104,9	1,9	50,0	1,6	3555,7	1,3
Чернігівська обл.	48,5	1,9	116,7	2,1	72,1	2,3	4350,3	1,7
м. Київ	228,7	8,9	514,5	9,3	339,3	10,6	41412,4	15,8
м. Севастополь	26,7	1,0	59,4	1,1	35,6	1,1	2642,5	1,0

Таблиця 2

Регіон	Малі підприємства						
	малі підприємства – юридичні особи				фізичні особи-підприємці		
	кількість суб'єктів, тис. од.	середня кількість зайнятих працівників, тис. осіб		обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг (без ПДВ, акцизу), млн грн	кількість суб'єктів, тис. одиниць	середня кількість най- маніх працівників, тис. осіб	обсяг реалізованої про- дукції (робіт, послуг), млн грн
всього		з неї найманіх працівників					
Україна	358,5	1841,3	1743,4	109812,7	2218,0	1461,0	153019,6
Автономна Республіка Крим	17,1	83,6	74,3	3703,9	96,9	76,7	8018,6
Вінницька обл.	9,2	51,4	49,2	2350,5	83,9	41,6	5471,0
Волинська обл.	5,5	34,8	33,1	1477,3	47,8	35,5	3092,6
Дніпропетровська обл.	24,6	123,7	112,4	8570,4	158,1	106,4	11966,1
Донецька обл.	27,5	136,5	133,6	8735,4	167,3	131,5	11283,9
Житомирська обл.	6,7	46,6	45,4	1844,7	61,5	33,2	3985,7
Закарпатська обл.	8,8	36,5	34,0	1507,0	57,3	33,5	4596,2
Запорізька обл.	14,7	72,9	70,0	4639,2	104,6	57,1	7220,7
Івано-Франківська обл.	8,1	38,5	37,1	1822,7	56,7	39,3	4107,7
Київська обл.	13,3	75,0	69,5	4438,3	82,5	47,0	5535,4
Кіровоградська обл.	8,0	37,3	35,7	1909,0	47,3	29,8	2694,8
Луганська обл.	12,2	64,3	62,0	3743,6	101,3	75,4	6313,7
Львівська обл.	19,3	114,2	108,7	5230,1	91,5	74,8	5515,9
Миколаївська обл.	12,3	50,6	47,4	2623,2	71,3	32,5	3744,8
Одеська обл.	22,3	109,8	98,9	5796,2	136,7	64,3	8681,4
Полтавська обл.	9,9	53,7	51,3	3162,5	74,4	54,9	5936,9
Рівненська обл.	5,4	37,5	34,8	1527,7	47,6	37,1	2742,9
Сумська обл.	6,5	39,5	38,4	1872,8	49,3	46,9	2920,0
Тернопільська обл.	5,4	34,3	33,1	1328,2	43,5	31,1	1501,4
Харківська обл.	21,4	116,8	114,6	6795,1	156,0	134,0	13670,1
Херсонська обл.	8,6	39,8	37,2	1978,6	65,1	39,5	3688,8
Хмельницька обл.	7,3	47,8	43,5	1919,3	75,2	41,0	4052,9
Черкаська обл.	7,3	43,6	40,2	2294,5	57,0	39,9	4859,7
Чернівецька обл.	5,0	26,1	24,6	1095,8	53,4	25,4	2459,9
Чернігівська обл.	5,7	39,0	37,1	1626,1	42,8	35,0	2724,2
м. Київ	63,3	270,2	260,3	26928,8	165,4	79,0	14483,6
м. Севастополь	3,1	17,3	17,0	891,8	23,6	18,6	1750,7